

Tâhir 'ül-Mevlevî, (Tercüme ve Şerheden), *Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Mesnevî, I-VIII, 2.*
baskı, Şamil Yayınevi, İstanbul [tarihsiz].

TEMİZEL, Ali (Hazırlayan), *Mevlâna, Çevresindekiler, Mevlevîlik ve Eserleriyle İlgili Eski
Harfli Türkçe Eserler*, S.Ü. Mevlâna Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları,
Konya 2009.

TOP, H. Hüseyin, *Mevlânâ Celâleddin Rûmî, Mesnevî-i Mâ'nevî Şerhi, I-II*, Konya 2011.

KAYNAKLAR

- CAN, Şefik (Tercüme ve Şerh), *Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Mesnevî*, IX-X cilt, 2. baskı, Şamil Yayınevi, İstanbul [Tarihsiz].
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Mesnevî Tercümesi ve Şerhi I-VI*, İstanbul 1990.
- GÜNTAN, Zekiye (Hazırlayan), *Muhammed Murâd Nakşbendi ve Hülâsatü's-Şürûh Adlı Mesnevî Şerhinden İlk 1001 Beyit*, Editör: Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, yayın no: 204, 2. baskı, İstanbul, Kasım 2011.
- İzbudak, Veled (Çeviren), *Mesnevî I-VI*, gözden geçiren: Abdülbaki GÖLPINARLI, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı-Şark İslam Klasikleri, İstanbul 1988.
- KARAIMAİLOĞLU, Adnan (Hazırlayan), *Mevlânâ- Mesnevî I-VI*, 1. baskı, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.
- KONER, M. Muhlis, *Mesnevî'nin Özü I-II*, Bugünün İlmî, Bugünün Anlayışı, Bugünün Açık Diliyle Mesnevî'nin Bütün Bahislerinden Seçmeler, 3. baskı, Tablet Yayınları, Konya 2005.
- KONUK, A. Avni (1) (Tercüme ve Şerh), *Mevlânâ Celâleddîn Rûmî- Mesnevî-i Şerif Şerhi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2011.
- _____ (2) (Tercüme ve Şerh), *Mesnevî-i Şerif Şerhi-13 (İndeksler ve Lügatçe İlavisiyle)*, Dilâver GÜNER ve Mustafa TAHRALI (Haz.), Kitabevi Yayınları (Haz.), İstanbul 2009.
- KUNİMAN, Orhan (O Mevlevî), *Mevlâna-Mesnevî Bazı Beyit ve Hikayelerin Türkçe Şiir Çevirisi ve Yorumu*, 2. baskı, Ankara 2003.
- ÖRS, Derya ve Hicabi KIRLANÇIÇ (Tercüme), *Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî-Mesnevî I-VI*, İstanbul 2007.
- RİFÂİ, Ken'an, *Şerh-i Mesnevî-i Şerif*, 1. Cilt, 4. baskı, Kubbealtı Yayınları, İstanbul 2010.
- ŞAHİN, Ahmet Metin (Nazmen Tercüme), *Mesnevî- Mevlâna Celaleddin Rûmî*, I-III, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul 2006.

Mütercim: Süleyman Nahifî- Sadeleştiren: Amil Çelebioğlu" adıyla İstanbul'da 2007 yılında Timaş Yayınları tarafından yayımlanmıştır.

Bunlardan başka Cumhuriyet döneminde *Mesnevî*'yi -kısmen ve nazmen- tercüme eden şairler arasında Feyzullah Sâcid Ülkü, M. Faruk Gürtunca, Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu, Feyzi Halıcı gibi isimler de bulunmaktadır.

Sonuç olarak, elbette ki, Mevlâna'nın *Mesnevî*si üzerine yapılan çalışmalar, yukarıda adını zikrettiğimiz ve hakkında açıklamalar yaptığımız eserlerle sınırlı değildir. Bir makale ölçülerinde hazırlanan bu çalışmayla son 80 yılda Türkiye'de hazırlanan bazı *Mesnevî* tercüme ve şerhlerinin varlığına ve önemine dikkat çekilmek istenmiştir. Cumhuriyet döneminde de Osmanlı döneminde olduğu gibi *Mesnevî*'nin daha iyi anlaşılması, eserin mesajının daha geniş kitlelere ulaşması, Mevlâna'nın düşünce ve fikirlerinin daha iyi fark edilmesi ve bundan yararlanmak için bazen *Mesnevî*'nin altı defterinin tamamı, bazen birinci defter, bazen birinci defterinden seçmeler, bazen tamından seçmeler şeklinde olmak üzere birçok Türkçe tercüme ve şerh yapılmıştır.

Bu da Mevlâna'nın *Mesnevî*'sinin ve aynı şekilde diğer eserlerinin, düşüncesinin ve tasavvuf anlayışının günümüz insanı tarafından önemsendiğini ve mevcut problemlerin çözümlenmesinde ve giderilmesinde ondan yararlanıldığını göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

2. cilt (3. ve 4. Defterler), 352 s.

3. cilt (5. ve 6. Defterler), 376 s.

Eserin her cildi *Mesnevî*'nin iki defterini içermekte olup, toplam üç cilttir. Birinci cildin başında *Mesnevî*han Emekli Albay Şefik Can'ın takriz yazısı bulunmaktadır¹. Şefik Can, takriz yazısında *Mesnevî*'nin manzum tercüme geleneğine değinerek *Mesnevî*'yi ilk defa tam olarak 17. yüzyılda Nahifi'nin tercüme ettiğini, günümüz şairlerinden de Feyzullah Sâcid'in *Mesnevî*'nin birinci cildini hece vezniyle, Dr. Abdullah Öztemiz Hacitahiroğlu'nun birinci ciltten yalnızca 2200 beyti *Mesnevî* vezniyle ve Fevzi Halıcı'nın da 1001 Beyit olarak basılmış tercümesi olduğunu belirtmektedir.

Ahmet Metin Şahin tarafından yazılan "Tercüme Edenin Önsözü" başlıklı yazıdan² sonra Konya büyükşehir Belediye Başkanı Tahir Akyürek'in Takdim yazısı yer almaktadır³. Mevlâna'nın yazdığı birinci cildin önsözünün tercümesinden⁴ sonra birinci defterin tercümesi bulunmaktadır⁵. Arakasından ikinci defterin tercümesi⁶ ve içindekiler kısmı⁷ yer almaktadır.

2. cilt, *Mesnevî*'nin üçüncü ve dördüncü defterlerinin ve 3. cilt ise beşinci ve altıncı defterlerinin Türkçe manzum tercümesini içermektedir.

Ayrıca *Mesnevî-i Şerif* adıyla Süleyman Nahifi'nin çevirdiği tam metni Âmil Çelebioğlu sadeleştirerek günümüz harflerine aktarmış ve sadeleştirmiştir. Kitap üç cilt halinde Sönmez Neşriyat tarafından yayınlanmıştır.

Eserin sadeleştirilmiş hali tek cilt 800 sayfa olarak *Mevlana- Mesnevî-i Şerif*,

1. Şahin: I \ 5-6

2. a. g. e: I \ 7

3. a. g. e: I \ 9

4. a. g. e: I \ 13

5. a. g. e: I \ 15-163

6. a. g. e: I \ 164-305

7. a. g. e: I \ 307-318

“Mevlâna'nın Tasavvufi Mesleği” başlığı altında tasavvuf, tarikat, felsefe gibi konular ve Mevlâna'nın ve diğer bazı filozofların görüşleri hakkında bilgi verilmiřtir¹.

Ali Aynî Bey'in Tasavvuf Tarihi isimli eserinden özetlenerek hazırlanan “Tasavvufun Kısa Bir Tarihi” başlıklı yazıda Hindistan, Mısır, Yunanistan gibi coğrafi bölgelerdeki felsefi düşüncelerden, Mevlevîlikte tasavvuftan, İskenderiye felsefe mektebinden ve İslam tasavvufunun kaynağı gibi konulardan söz edilmiřtir².

Daha sonra sırasıyla birinci defter³, ikinci defter⁴ ve üçüncü defter⁵ yer almaktadır.

II. ciltte; içindekiler kısmından sonra, dördüncü defter⁶, beşinci defter⁷ ve altıncı defter⁸ yer almaktadır. Bu ciltte daha sonra iki sütun halinde hazırlanmış sözlük⁹ ve M. Muhlis Koner hakkında Mehmet Önder, Celâleddin Kışmır, Metin Berberoğlu, Refi Cevad Ulunay ve İbrahim Özer gibi dönemin kalem ustaları tarafından ulusal ve yerel basında yazılan bazı bilgiler bulunmaktadır¹⁰.

13) *Mesnevî- Mevlâna Celaleddin Rûmî I-III*

Nazmen Tercüme: Ahmet Metin Şahin

Konya büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul 2006.

1. cilt (1. ve 2. Defterler), 318 s.

1. a. g. e: I \ 47-74

2. a. g. e: I \ 75-90

3. a. g. e: I \ 93-214

4. a. g. e: I \ 217-324

5. a. g. e: I \ 327-482

6. a. g. e: II \ 21-163

7. a. g. e: II \ 167-312

8. a. g. e: II \ 315-430

9. a. g. e: II \ 431-437

10. a. g. e: II \ 439

11- Tebrizli Muhtesib hikâyesinin tercümesi¹ ve bu hikâyenin geniş bir açıklaması bulunmaktadır².

12- English Translation Of Eighteen Couplets” başlığı altında *Mesnevî*'den ilk 18 beyit İngilizceye tercüme edilmiştir³.

12) *Mesnevî'nin Özü I-II, Bugünün İlmî, Bugünün Anlayışı, Bugünün Açık Diliyle Mesnevî'nin Bütün Bahislerinden Seçmeler*

M. Muhlis KÖNER

Tablet Yayınları, Üçüncü Baskı, Konya 2005

I. cilt (1, 2 ve 3. Defterler), 482 s.

II. cilt (4, 5 ve 6. Defterler), 439 s.

Eserin 1. cildinde içindekilerden kısmından sonra M. Muhlis Koner'in torunlarından Av. Özgen Küçüköner tarafından 20.10.1960 tarihinde kaleme alınan “Mehmed Muhlis Koner Kimdir?” başlıklı yazıda Mehmed Muhlis Koner (17 Mayıs 1886-21 Ekim 1957)'in hayatı hakkında kısaca bilgi verilmiştir⁴. Daha sonra M. Muhlis Koner tarafından 15 Nisan 1957'de Konya'da yazılan önsöz⁵, yine Av. Özgen Küçüköner tarafından 10.12.2004 tarihinde yazılan “İkinci Baskıya Önsöz” başlıklı yazı⁶ yer almaktadır.

M. Muhlis Koner'in kendi notlarından ve diğer eserlerinden yararlanılarak hazırlanan “Mukaddime” başlıklı bölümde Mevlâna'nın hayatı, şahsiyeti ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir⁷.

Tasavvuf Nedir? Başlığı altında tasavvufun çeşitli tarifleri, tasavvuf ve ilim ve tabii ve ihtiyarî ölüm hakkında bazı açıklamalar yapılmıştır⁸.

1. a. g. e: 292-307

2. a. g. e: 308-313

3. a. g. e: 315-316

4. KÖNER: 19-20

5. a. g. e: I \ 21

6. a. g. e: I \ 23-24

7. a. g. e: I \ 25-42

8. a. g. e: I \ 43-45

ateşle bağı şerha şerha olmuş, kalbini nefsinin heveslerinden arındırmak için çeşitli zikir halvet ve riyazette bulunmuş. Sonunda zamanı gelmiş, Rabbi onu irşad ile görevlendirmiştir. O, artık dolaşıp konuşacak, ney gibi her perdeden öterek halkı Hak yoluna davet edecektir..!”

3- Padişah ve cariyeye hikâyesi¹. Burada *Mesnevî* beyitleri manzum olarak tercüme edildikten sonra bu hikâyenin tasavvufî açıdan yorumu bulunmaktadır².

4- Bakkal ile Tûti hikâyesi ve Tûti'nin dükkândaki gülyağlarını dökmesi³. Ayrıca bu hikâyenin açıklaması yer almaktadır⁴.

5- Hz. Davud zamanının konu alan hikâyelerin tercümesi⁵. Ayrıca bu konu ile ilgili olarak öküz hikâyesinin yorumu yapılmıştır⁶.

6- Hayvanları konu edinen hikâyelerin tercümesi⁷. Arkasından aslan ve tavşan hikâyesini genişçe bir açıklaması bulunmaktadır⁸.

7- Zeyd'in hikâyesinin tercümesi⁹ ve bu hikâyenin açıklaması yapılmıştır¹⁰.

8- Sadr-ı Cihan hikâyesinin tercümesi¹¹ ve bu hikâyenin geniş bir açıklaması yer almaktadır¹².

9- Gazneli Şeyh Muhammed Serrezi'nin hikâyesinin tercümesi¹³ ve bu hikâyenin geniş bir açıklaması yapılmıştır¹⁴.

10- Üç Şehzâde hikâyesinin tercümesi¹⁵ ve bu hikâyenin geniş bir açıklaması bulunmaktadır¹⁶.

1. a. g. e: 12-35

2. a. g. e: 36-39

3. a. g. e: 40-46

4. a. g. e: 47-59

5. a. g. e: 51-81

6. a. g. e: 82

7. a. g. e: 83-130

8. a. g. e: 131-146

9. a. g. e: 147-159

10. a. g. e: 160-164

11. a. g. e: 165-185

12. a. g. e: 186-201

13. a. g. e: 202-213

14. a. g. e: 214-224

15. a. g. e: 225-269

16. a. g. e: 270-291

1- *Mesnevî*'nin Önsözü¹. Burada *Mesnevî*'nin ön sözü manzum olarak Türkçeye tercüme edilmeye çalışılmıştır.

2- Mevlâna *Mesnevî*- On sekiz Beyit². *Mesnevî*'nin beyitlerinin Farsça orijinal metni verilmeksizin Latin harfli okunuşları, Türkçe tercümesi ve şerhi yer almaktadır. Tercüme zaman zaman dipnotlarla desteklenmiştir. Örnek olarak birinci ve ikinci beyitlerin Latin harfli okunuşu, Türkçe tercümesi ve şerhi kitaptakine uygun olarak aşağıda sunulmaktadır:

- 1 Bişnev in ney çün şikâyet mî küned
Ezcüdâyihâ hikâyet mî küned
“Dinleyin bu ney’in şikayetini Anlatır ayrılık hikâyesini”
- 2 Kez neyistan tâ merâ bübrîdeend
Ez nefirem merd ü zen nâlîdeend
“Sazlıktan koptuğum o günden beri Feryadım ağlatır dinleyenleri”

Bu iki beyit şöyle şerh edilmiştir:

“Ney’in kamil insanı ve *Sazlığın* da; A’raf/ 172 uyarınca, *Elest gününde* ademoğullarının tümünün, Rablerinin “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” sorusuna “Evet! Rabbimizsin” demiş oldukları... Rableriyle yapmış oldukları misak anımı temsil edebileceğini düşünüyoruz ki, insanların çoğu madde alemine gönderildikten sonra unuttukları halde erenler, o anı Rablerinin huzurunu *Asli Vatan* telakki ederler..! Evet... Ney ile kamil insan birbirine çok güzel bir örnek teşkil eder şöyle ki: Ney, sazlıktaki diğer kamışların arasından seçilerek kesilmiş; boğumları arasına madeni halkalar ve teller takılmış; içi tamamıyla boşaltılmış, kupkuru hale getirilmiştir. Ancak kendi haline bırakılırsa ondan bir ses çıkmaz. O, neyzeni tarafından ele alınmayı bekler..! Kamil insan da böyledir. Asli vatanından ayırdıktan sonra madde alemi ona dar gelmiş, ayrılık

1. a. g. e: 6-7

2. a. g. e: 8-11

Mustafa Çıpan'ın takdim yazısıyla başlamaktadır¹. Zekiye Güntan'ın Konya 2010 tarihli önsözünde özetle şu bilgiler yer almaktadır: Osmanlının siyasi, kültürel ve sosyal yapılanmasındaki en önemli disiplin tasavvufur. Tarikatlar arası geçişkenlik ve irtibat hep canlı tutulmuş, son yüzyıllarda bu durum çeşitli mekânlarda *Mesnevî* okuyan *Mesnevîhan*larla daha da artmıştır. *Mesnevî* Arap dünyası haricindeki İslamî gelenekte tasavvuf alanında Kur'an ve hadislerden sonra en fazla ilgi gören eser olmuştur.

Muhammed Murâd Nakşbendi, *Mesnevî* şerhine yoğunlaşmış irfanî birikimde önemli bir yere sahiptir.

Bu çalışmada Muhammed Murâd Nakşbendi'nin *Hülâsatü's-Şürûh fi Nihâyeti'l-Vüzûh* adlı *Mesnevî* şerhinden ilk 1001 beyit Türkiye Türkçesine aktarılmış, bu kısımda geçen tasavvufî kavramlar ve bazı semboller tahlil edilmiştir. Tasavvufta son makam olan رُحَا'nın rakamsal değeri 1001 ve Mevlevî çilesinin 1001 günlük mutfak hizmetini içermesinden dolayı 1001 beyit seçilerek geleneğe atıfta bulunulmaya çalışılmıştır. Bazı kelimelerin anlamı yanlarında ya da son notlarda verilmiştir. Ekler bölümünde Murad Molla Kütüphanesinin ve Dârü'l-*mesnevî*'nin fotoğrafları konulmuş ve bunlarla ilgili bazı bilgiler verilmiş ve *Hülâsatü's-Şürûh* isimli eserin birkaç yazma nüsha örneği yer almaktadır.

11) *Mevlâna- Mesnevî Bazı Beyit ve Hikâyelerin Türkçe Şiir Çevirisi ve Yorumu*

Dr. Orhan KUNTMAN (O Mevlevî)

İkinci Baskı, Ankara 2003, 316 s.

Basıldığı Yer: Zembil Basım Yayın Ltd. Şti. Talatpaşa Bulvarı 145/11 Cebeci/Ankara, Tel: 0312.362 14 96, Fax: 319 62 01

Eser, içindekiler kısmından sonra Ahmed Selâhaddin Hidayetoğlu'nun Destûr Yâ Nûr başlıklı takdim yazısıyla başlamaktadır². Daha sonra sırasıyla şu konular yer almaktadır:

1. a. g. e: 7-9

2. KUNTMAN: 5

Allah katından, yani ruhlar âleminde imtihan için dünyaya getirilmiştir. İnsan, yeryüzünde bir takım imtihanlara tabi kılınmıştır. O, iyi-kötü, acı-tatlı bir takım olayları yaşayarak ömrünü tamamlayacak ve tekrar eski vatanına, Allah katına döndürülecektir...¹.

Birinci cilt aşağıdaki 1198 nolu beytin tercümesiyle bitmektedir²:

آب خوش را صورت آتش مده اندر آتش صورت آبی منه

Âb-ı hoşrâ sûret-i âteş me dih

Ender âteş sûret-i âbî me nih

Türkçesi: Lâtif (olan) suya âteş şeklini verme; Ateşe de su özelliğini koyma!
İkinci cilt ise aşağıdaki 2961 nolu beytin tercüme ve şerhiyle bitmektedir³:

این هوا را نشکند اندر جهان هیچ چیزی همچو سایه‌ی همراهن

În hevârâ neşkened ender cihân

Hîç çîzî hemçü saye (i) hemrehân

Türkçesi: “Dünyada yoldaşların gölgesi kadar hiçbir şey bu isteği kıramaz”.
Himâyesine rehberliğine sığınıp beraber yola çıktığın mürşid-i kâmiller,
ancak bu hevâ ve hevesini kırıp dervişi doğru yola kılavuzlarlar.

**10) Muhammed Murâd Nakşbendi ve Hülâsatü’ş-Şürûh Adlı Mesnevî
Şerhinden İlk 1001 Beyit**

Hazırlayan: Zekiye GÜNTAN

Editör: Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, yayın no: 204, 2. Baskı,
İstanbul 2011, 375 s.

Eser içindekiler⁴ kısmından sonra Konya İl Kültür ve Turizm Müdürü Dr.

1. a. g. e: 37-39

2. a. g. e: 678-679

3. a. g. e: 824

4. GÜNTAN: 3-5

H. Hüsyin Top tarafından 27 Şubat 2007 tarihinde Beylerbeyi'nde kaleme alınan "Sunuş" başlığı altında *Mesnevî*, *mesnevî* şerhi ve şerh ediliş şekli hakkında bilgi verildikten¹ sonra "*Mesnevî*'ye Giriş" başlığı altında;

Bu Mesnevî dinin özünün özüdür.
Kur'ân'ın rûhunu tanıtmaya çalışan
Canlı Kur'ân Mevlânâ'nın sözüdür.

Beyitleri ışığında *Mesnevî* hakkında geniş bir açıklama yapılmıştır².

Mesnevî beyitlerinin hem Farsça orijinal metinleri hem Latin harfli okunuşları hem de Türkçe tercümesi verildikten sonra her beyit ayrı şerh edilmiştir.

Burada örnek olması için yalnızca *Mesnevî*'nin birinci beytinin tercüme şerhini kısaca göstereceğiz:

بشنو این نی چون شکایت می کند و از جدایی‌ها حکایت می کند

Bişnev in ney çün şikâyet mî kûned
Vez cüdâyî hâ hikâyet mî kûned

Türkçesi: Dinle bu ney nasıl şikâyet ediyor. Ayrılıkları nasıl da anlatıyor.

Hz. Mevlânâ, söze "dinle" diye başlıyor. Bu tercih özellikle dinlemenin önemini belirtmek içindir. Dinlemek, öğrenmenin temel şartıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de: "(Ey Muhammed!) Dinleyip de sözün en güzeline uyan kullarını müjdele..." buyrulur (Zümer suresi, Ayet:18). Tasavvufta en önemli kural da söylemek değil, dinlemektir. Dinlemeyen öğrenemez. Kulağı duymayan çocuklar konuşmayı öğrenemezler, dolayısıyla ahraz (dilsiz) kalırlar. Çünkü maddî-manevî bütün ilimlerin ana kapısı dinlemek ve duymaktır.

Atalarımız, konuşmak gümüş ise sükût altındır, diyerek dinleyenin değerini ve edeb boyutunu dile getirmişlerdir... .

Hz. Mevlâna: "Ney ayrılıkları anlatıyor" mısraı ile daha sözün başında tasavvufun ana kapsını aralayıyor. Hz. Mevlânâ'ya göre insan yeryüzüne

1. a. g. e: 15-18

2. a. g. e:19-35

yıldızı olan göktür. Kâtip ve kadı diye anılır. Müşteri'nin tabiatı itidal üzeredir. Bircis ve Hürmüz isimleri de bu yıldızın adlarındandır. 5. Mirrih: (Behrâm-ı Felek) Kırmızı renk Mirrih'e aittir. Onun için "Mirrih-i Ahmer" de denir. 6. Güneş: Neyyir-i A'zam yahut Sultan-ı A'zam da denir. Renklerden sarı güneşe aittir. 7. Zühre: Bu yıldıza bakmak kalbe sevinç verirmiştir. 8. Utarit: Mümtezic veya Tîr de denir. 9. Ay.

Halvet: Lüğatlere göre yalnızlık, tenhaya çekilme. Tasavvufta, müridin şeyhin emir ve tensîbi ile تنها bir yerde her şeyden geçerek sadece Allah'ı düşünmesi, ibadet etmesi, onunla konuşması demektir. Rivayete göre halvet, Hz. Musa'dan kalmıştır. Ekseriyetle kırk gün sürdüğü için "erbain çıkarmak" da denir¹.

Daha sonra "Ayet-i Kerimler İndeksi"², Özel İsimler İndeksi³, Seçme Terimler, Konular ve Kavramlar İndeksi⁴ yer almaktadır.

9) *Mevlânâ Celâleddin Rûmî, Mesnevî-i Mâ'nevî Şerhi I-II*

H. Hüseyin Top

1. Baskı, Rûmî Yayınları, Konya 2011.

I. cilt, 679 s.

II. cilt, 824 s.

Esrin başında Hüseyin Fahreddin Efendi, Midhat Bahârî Beytur, H. Hüseyin Top ve Metin Can'ın bir kare içerisinde siyah beyaz resimleri bulunmaktadır⁵. H. Hüseyin Top'un eserin yayınlanmasında kendilerine yardımcı olanlara teşekkür içeren yazısı⁶, Emin Işık'ın "Niçin *Mesnevî*" başlıklı yazısı⁷, Ahmed Güner Sayar'ın "Hâcet Pencereinden Huzur-u Pîr'e: *Mesnevî* ve Şerhi Üzerine Düşünceler" başlıklı yazıları⁸ yer almaktadır.

1. a. g. e: 609

2. a. g. e: 629-630

3. a. g. e: 631-633

4. a. g. e: 634-657

5. Top: 3

6. a. g. e: 4

7. a. g. e: 5-6

8. a. g. e: 7-10

Bu eser *Mesnevî*'nin birinci cildinin Türkçe tercümesidir. Elimizdeki bu 4. baskı, birinci baskı için hazırlanan önsöz ve Kubbealtı yayınlarının ikinci baskıyı takdim yazılarından sonra معنوی مثنوی başlığı altında *Mesnevî*'nin birinci beytinin tercümesiyle başlamaktadır. Eserde *Mesnevî*'nin Farsça orijinal metni veya Latin harfli okunuşları yer almamaktadır.

Beyitler tek tek şerh edilmemiştir. Bir konu bütünlüğü içerisinde şerh edilmeye çalışılmıştır. Mesela, *Mesnevî*'nin ilk on sekiz beyti tercüme edildikten sonra topluca şerhi yapılmıştır¹. Şerh yapılırken bazen atıfta bulunduğu önceki şairlerin ve yazarların isimlerini ve eserlerini de zikretmektedir. Örneğin Âşık Paşa ve Garibnâme'si, Gülşehrî ve Feleknâme'si, Süleyman Çelebi ve Mevlid'i gibi.

Eserin arka kapağında eser hakkında özetle şöyle denilmektedir: Bu şerh, Ken'an Rifâi'nin öğrencilerinin tuttıkları notların Sâmîha Ayverdi tarafından beş defter olarak bir araya toplanmasıyla meydana getirilmiştir. Tercüme ve şerh yapılırken Ankaravî, Sarı Abdullah ve Nicholson'un İngilizce tercümesi dikkate alınmıştır.

Bu birinci cildin tercüme ve şerhi 594. sayfada sona ermektedir. Bundan sonra Lügatçe ve indeks kısmı başlamaktadır. Eserde zengin iki sütun halinde dizilmiş bir lügatçe yer almaktadır. Tasavvuf, edebiyat, din, astronomi, metafizik ve benzeri kelimelerin ansiklopedik açıklamasını içeren bu lügatçe "abdal" kelimesinin açıklamamasıyla başlar ve "züriyet" kelimesinin anlamıyla sona erer².

Aşağıda lügatçe ile ilgili iki örnek sunulmaktadır;

Dokuz felek: Dokuz felek ve bu gökteki yıldızlar şöyle sıralanır: 1. Alemi kaplayan Atlas göğü, yani Arş. Hakkında Kur'an'da muhtelif ayetler vardır. Hadislerde Arş'ın, Allah nuruyla parlayan kızıl yakuttan olduğu işaret olunur. 2. Burçlar: Sabit yıldızlar, burçların bulunduğu göktür. Kürsî budur. 3. Zühal: Aynı isimde yıldızı havi gök. Zühal'e Keyvan da derler. 4. Müşteri: İçinde Müşteri

1. Rifâi: 1-8

2. a. g. e: 597-628

Mesnevî Hakkında” başlığı altında *Mesnevî*'nin daha önce yapılan neşirleri ve hakkında yapılan çalışmalar anlatılmaktadır¹.

Çeviriye Dair Birkaç Söz” başlığı altında ise şunlar dile getirilmektedir²:

Eserin çevirisinin 677/1278 tarihli Konya Mevlâna Müzesinde yer alan 1993 yılında Kültür Bakanlığı tarafından Türkiye’de neşri gerçekleştirilen tıpkıbasım esas alınarak Adnan Karaismailoğlu ve Derya Örs tarafından hazırlanan ve Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından 2006 yılında Konya’da yayınlanan altı ciltlik metne uygun olarak yapılmıştır.

Mesnevî'nin dibacesini tercümesinden³ sonra “Dinle, bu ney nasıl şikayet ediyor, ayrılıkları nasıl anlatıyor” diye *Mesnevî*’nin birinci beytinin Türkçe tercümesiyle başlamaktadır⁴.

Eserde, *Mesnevî*'nin beyitlerinin Farsça orijinal metni ve Latin harfli okunuşları verilmeksizin yalnızca Türkçe tercümesi yer almaktadır. Tercüme zaman zaman dipnotlarla desteklenmiştir.

Ayrıca bu tercüme 2007 yılı içinde Vatan gazetesinin Kültür hizmet olarak okuyucularına dağıtımı yapılmıştır.

Bu eser, daha sonra Konya Büyükşehir Belediye Başkanı Tahir Akyürek’in takdim yazısıyla Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından altı cilt bir arada tek cilt büyük boy olarak Aralık 2008’de Konya’da yeniden yayınlanmıştır.

8) *Şerh-i Mesnevî-i Şerif, 1. cilt*

Ken’an Rifâî

4. Baskı, Kubbealtı Yayınları, İstanbul 2010, 657 s.

Eserin 1. baskısı 1973, 2. baskısı 2000, 3. baskısı 2009 ve 4. baskısı 2010 yıllarında yapılmıştır.

1. a. g. e: 30-32

2. a. g. e: 33-34

3. a. g. e: 35-37

4. a. g. e: 39

Mesnevî'nin dibaçesini tercümesinden¹ sonra “Dinle, bu ney nasıl şikayet ediyor, ayrılıkları nasıl anlatıyor” diye *Mesnevî*nin birinci beytinin Türkçe tercümesiyle başlamaktadır².

Eserde, *Mesnevî*'nin beyitlerinin Farsça orijinal metni ve Latin harfli okunuşları verilmeksizin yalnızca Türkçe tercümesi yer almaktadır. Tercüme zaman zaman dipnotlarla desteklenmiştir. İkinci cildin sonunda birinci ve ikinci cildi içeren genel bir dizin bulunmaktadır.

Adnan Karaismailoğlu'nun bu tercümesi Konya İl Kültür ve Turizm Müdürü Dr. Mustafa Çıpan'ın takdim yazısıyla Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından her ciltte 2 defter olmak üzere üç cilt olarak Kasım-2008 ve Kasım 2011 yıllarında Konya'da iki kez yayınlanmıştır.

I. cilt 440 s.; II. cilt 470 s.; III. cilt 528 s.

7) *Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî- Mesnevî I-VI ciltler*

Tercüme edenler: Doç. Dr. Derya Örs ve Doç. Dr. Hicabi Kırlandıç

Mesnevî'nin bu tercümesi Doç. Dr. Derya Örs ve Doç. Dr. Hicabi Kırlandıç tarafından yapılmıştır. Bu çalışma Ekim Yayınları tarafından 2007 Eylül'ünde İstanbul'da yayınlanmıştır. Bu tercümenin birinci, beşinci ve altıncı defterleri Doç. Dr. Derya Örs ve ikinci, üçüncü ve dördüncü defterleri Doç. Dr. Hicabi Kırlandıç tarafından yapılmıştır.

Derya Örs ve Hicabi Kırlandıç tarafından 2007'de Ankara'da ortaklaşa yazılan eserin önsözünde, bu çalışmanın üç yıl sürdüğü ve 2007 Mevlâna yılında basılması da tamamen hüsn-i tevafuktan ibaret olduğu belirtilmektedir³.

“Mevlânâ Celâleddin-i Muhammed-i Rûmî” başlıklı yazıda Mevlâna'nın hayat hikâyesi, eserleri hakkında bilgi verilmektedir⁴.

1. a. g. e: 41-42

2. a. g. e: 43

3. ÖRS ve KIRLANDIÇ: 17-18

4. a. g. e: 19-29

I. cilt (1., 2. ve 3. defterler), 680 s.

II. cilt, (4., 5. ve 6. defterler) 691 s.

Bu tercümenin birinci cildinin başında Adnan Karaismailoğlu'nun öz geçmişi kısaca anlatılmaktadır. İçindekiler kısmından sonra mütercimim Eylül 2004'te kaleme aldığı ön söz yer almaktadır ve bu önsözde *Mesnevî*'nin Türkçe birçok tercümesinin bulunmasına rağmen kendilerinin yeniden bir tercüme yapmalarının gereğini şöyle açıklamaktadır¹:

"*Mesnevî*'nin Türkçeye tercüme edilmesinde bilimsel hedefler ve üsulleri gerekliliğinin yanında birçok tercümenin bulunmasının okuyucu ve Türkçemiz için faydalı olacaktır. Bu çeviri hazırlanırken istinsahı 677/1278'de Konyalı Muhammed b. Abdullah tarafından Konya Mevlâna Müzesi nu. 51'de kayıtlı olan en muteber yazma nüsha ve bu yazma nüshadan 1371/1992'de Tahran'da ve Kültür Bakanlığı tarafından 1993'te Ankara'da yayınlanan tıpkıbasım esas alınmıştır. Çeviride bu yazma nüshanın yaprak numaraları koyu karakterlerle belirtilmiş ve beyit numaraları da yazma nüshadaki düzene göre verilmiştir. Tercüme yapılırken birçok Arapça beyit ve cümle barındıran *Mesnevî*'nin Farsça metnine uygun anlamlar verilmeye özen gösterilmiştir".

"Mevlânâ'nın Hayatı ve Çevresi" başlığı altında ailesi, doğumu, adı ve lakapları, ailesinin Belh'ten ayrılışı, Konya'da ikametleri, Mevlânâ'nın öğrenimi, Şems-i Tebrîzî'nin Konya'ya gelişi ve kayboluğu, Mevlânâ'nın çevresi, görüştüğü alimler ve şeyhler, tarikat silsilesi ve yolu ve Mevlânâ'nın vasiyeti hakkında geniş bir açıklama yer almaktadır².

Mesnevî ile ilgili genel bir bilgi verildikten³ sonra çeviri hakkında ve çeviride uyulan bazı üsuller konusunda açıklamalar yapılmıştır⁴. *Mesnevî*'de geçen ayetler çevir esnasında belirtilmeye çalışılmış, anlama katkı sağlayacağı düşünölen yerlerde ayetlerin meallerine dipnotta yer verilmiştir.

1. KARAIMLOĞLU:19-20

2. a. g. e: 21-32

3. a. g. e: 33-34

4. a. g. e: 35-38

Kitabevi Yayınları, İstanbul 2009, 798 s.

Eserin başında on üçüncü cildin fihristi (*Mesnevî*'nin VI. Cildinin devamı) yer almaktadır¹.

Prof. Dr. Mustafa Tahralı'nın Ocak 2009'da Fatih/İstanbul'da kaleme aldığı "Takdim-Son cildi yayımlarken" başlıklı yazısında bu eseri meydana getirirken takip ettikleri üsulden, Farsça beyitlerin imlasında A. Avni Konuk'un imlasına bağlı kalmaya çalıştıkları, ama buna tamamen uyamadıklarını, eserin yayını sırasında kullandıkları dil ve imla özelliklerinden ve diğer konulardan söz etmektedir².

Eser, aşağıdaki hikâye ve 3938 nolu beytin tercüme ve şerhiyle başlamaktadır: ذکر آن پادشاه که آن دانشمند را به اکراه در مجلس آورد و بنشاند و ساقی شراب بر دانشمند عرض کرد صاغر پیش او داشت او رو بگردانید و ترشی و تندى آغاز کرد، شاه ساقى را گفت همین در طبعش آر، ساقى چندی بر سرش زد و شراب در خوردش داد.

O padişahın zikridir ki, o âlimi ikrah ile meclise getirtti ve oturttu. Saki şarabı âlime arz etti. Kadehi onun önüne tuttu. O yüz çevirdi ve aksiliğe ve sertliğe başladı. Şah sakiye: "Haydi onu tab'a getir! Dedi. Saki onun başına birkaç kere vurdu ve şarabı ona içmeye verdi.

پادشاهی مست اندر بزم خوش می گذشتی یک فقیهی بر درش

Bir sarhoş padişah latif mecliste iken, bir fakih onun kapısı önünden geçiyor idi.

Yani, padişahın biri sahiplerini toplayıp bir içki meclisi tertip etmiş ve kendisi de içip sarhoş olmuş idi. O esnada sarayın önünden bir fakih yani âlim-i zâhirî geçmekte idi.

6) *Mevlânâ- Mesnevî I-VI cilt (İki cilt halinde)*

Hazırlayan: Adnan KARAIMAİLOĞLU

1. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara 2004

1. Konuk 2: 5-8
2. a. g. e: 9-12

vücûdîlik felsefesi algıladıklarından, *Mesnevî*'deki "vahdet-i vücûd"a dair açıklamaları da bu türden sanmaktalar ve Mevlâna'yı da bu felsefenin büyük feylesofu bilmekteler. Oysa "vahdet-i vücûd" ilmi araştırmacıların delile değil, müşahedeye dayanak olan inançlarıdır.

Kendisi de "Vahdet-i Vücûd" görüşünü benimseyen Ahmet Avni Konuk, "vahdet-i vücûd" ile "vücûdîlik" arasındaki bazı temel farkları 11 madde olarak özetlemektedir¹.

Tercüme ve şerh yaparken takip ettiği üslup bakımından da şunları söylemektedir:

Her beyti kelime kelime tercüme ederek mümkün olduğunca açık bir dille yazmaya çalışmış. İsteyen direkt olarak bu tercümeyle okuyarak *Mesnevî*'yi kolaylıkla hatmedebilir.

Beyitlerin birçoğunun açıklamasını kısa tuttum. Bazen gerektiği yerde uzun açıklamalar yapıldı ve kelimelerin anlamları gösterildi. Her beyte numara verilmiş².

Daha sonra *Mesnevî*'nin dibace kısmı orijinal metni ve tercümesiyle verildikten sonra "izah" başlığı altında açıklaması yapılmıştır³.

Mesnevî'nin birinci cildinin tercüme ve şerhi ilk beyitle başlamaktadır. İlk önce Farsça orijinal metin verilmiş, sonra italik yazıyla Türkçeye tercüme edilmiş ve daha sonra da bu beytin Türkçe şerhi yapılmıştır⁴:

1

بشنو این نی چون شکایت می کند از جدایی‌ها حکایت می کند

Türkçesi: Bu neyi dinle, nasıl şikayet ediyor? Ayrılıklardan hikâyet ediyor.

Şerh: Önce "Bişnev ez ney", "hikâyet" ve "şikâyet" kelimelerinin yerlerini niçin düzeltmesi gerektiğini açıklamış. Açıklama sırasında Kur'an'da

1. a. g. e: 1 \ 50-53

2. a. g. e: 1 \ 53-54

3. a. g. e: 1 \ 55-69

4. a. g. e: 1 \ 71

dolayı biz Şam deryasına gark olmuşuz” diye söyleyen bir kimsenin *Mesnevî*'nin yedinci cildinde Muhyiddîn Arabî aleyhinde kötü söz söylemesi mümkün değildir.

Buna benzer olarak *Mesnevî*'nin yedinci cildinin olmadığına ispatına çalıştığı diğer açıklamalar da yer almaktadır¹.

“Müsteşrikler hakkındaki mütâlaât” başlığı altında batıda *Mesnevî* ile ilgili çalışmaların yapıldığına dikkat çekerek bunlardan Reynold Alleyne Nicholson çalışmalarını takdirle karşılamış onun çalışmalarından ortaya çıkan bazı konulara şöyle cevap vermiştir:

Nicholson: Mevlâna, *Mesnevî*'nin tashih, tadil ve ıslah etme işini başkalarına verdiği zaman, onun müritlerinin ve dostlarının bu işi büyük bir aşk ve derin bir dinî saygıyla kabul ettiklerini yerine getirdiklerini tahmin edebiliyoruz.

Cevap: Mevlâna *Mesnevî*'nin tashih, tadil ve ıslah etme işini başkalarına vermemiştir. Çünkü bu durum, doğudaki mürşitlik ve müritlik adabına aykırıdır.

Nicholson: *Mesnevî*'nin altıncı cildi h.672 yılında Mevlâna'nın vefatında tamamlanmadan bırakılmıştır.

Cevap: His gözüyle bakıldığında *Mesnevî* bitmemiştir. Ama ruh ve kalp gözüyle bakıldığında *Mesnevî*'nin söz ile söylenecek kısmı bitmiştir.

Nicholson: Mevlâna'nın şiiri ve aruzu, Sa'di ve Hafız gibi şairlere göre zayıftır ve bu hususta rahat davranmıştır.

Cevap: Yukarıda da belirttiğim gibi, Mevlâna “Ben şair değilim, benim *Mesnevî*m şiir değildir, sözün manası ve sestir” demektedir. Dolayısıyla *Mesnevî*'yi şiir olarak değerlendirmek *Mesnevî*'nin olduğunu anlamamaktır. Ama bir müsteşrikin bu görüşüne anlayış göstermek gerekir².

“Vahdet-i Vücûd ve Vücûdîlik hakkında izah” başlığı altında da şunları açıklamaktadır: Müsteşrikler “vahdet-i vücûd” ilmini “panteizm” dedikleri

1. a. g. e: I \ 40-48

2. a. g. e: I \ 49-50

*Memleketi'l-İnsaniyye, Blgatu'l-Gavvâs, Cevâhir-i Gaybî, Fih-i Ma Fih, Menâkıb-ı Sipehsâlâr, Avârifü'l-Maârif, Arâisu'l-Beyân, Tefsîr-i Nahcivânî, Usûl-i Aşere, Ta'rifât-ı Seyyid, Istlâhat-ı Sufiyye-yi Kâşânî, Istlâhat-ı Sufiyye-yi Ni'metullah, Ma'rifet-nâme, Ma'nevî Şerhi, Matlau'l-Ulüm Mecmeu'l-Funûn, Nefâhatu'l-Uns, Azîz Neseî Resâilî, Reşâhat, el-İnsânü'l-Kâmil*¹.

“Yedinci cild *Mesnevî* hakkındaki mütâlaât” başlığı altında şöyle demektedir: 1035/1625 yılında ortaya çıkan *Mesnevî*'nin yedinci cildi sahtedir ve aslı yoktur. Çünkü VI. cildin başında Mevlâna, Hüsameddîn Çelebi'ye şöyle demektedir:

پیشکش می‌آرمت ای معنوی قسم سادس در تمام مثنوی

Türkçesi: Ey manevi (olan Hüsameddin Çelebi), *Mesnevî*'nin tamamı konusunda altıncı kısmı hediye getiriyorum.

Bu konuda şu açıklamayı yapıyor: Yedinci cildi yapan kişi şiirdeki gücüne güvenerek, *Mesnevî*deki gerçekleri karıştırıp ifsat etmek için yapmıştır. Çeşitli izahlardan sonra yedinci cildin metin ve anlam bakımından incelendiğinde aşağıdaki hususların ortaya çıkacağını açıklamaktadır:

Yedi cildi yapan kimse bu bir temel oluşturabilmek için şunları delil göstermektedir: شمس الحق kelimesi yedi harftir. Karıncanın cinsi yedi, yılanın cinsi yedi, insanın çeşidi yedi, nur yedi, nar yedi, deniz yedi, nehir yedi, zemin yedi, insanın organı yedi, abdal-i rabbul-âlemin yedi, cehennem yedi, Hâviye ismindeki cehennemın içinde olan kavim yedi. *Mesnevî*'nin yedi cilt olmasını bunların yedi olmasıyla ilişkilendirilmektedir. Bu yediler sahte cildin baş tarafında on bir beyitte yer almaktadır.

Mevlâna için Divân-ı Kebir'de Muhyiddîn Arabî ile ilgili olarak,

اندر جبل صالحیه کانیست ز گوهر زان گوهر ما غرقه دریای دمشقیم

Türkçesi: (Şam'da) Salihîye dağında cevherden bir kimse vardır. O cevherden

Divân-ı Kebir'den de örnek verdikten sonra *Fih-i mâ fih*'in 17. faslında alıntı yapılarak özetle şöyle denilmektedir: Huzuruma gelen dostların üzgün ve boynu bükük durmamalarından rahatsız olduğundan dolayı, meşgul olmaları için şiir söylediğini, yoksa şiir nerede ben nerede! Vallahi ki ben şiirden tedirginin, usanmış ve benim indimde şiirden daha kötü bir iş yoktur¹.

Mevlâna'nın şairliği konusunda da Mehmed Es'ad Dede'nin Rumuzu'l-Hikem sahibi Sâmî Paşa'dan naklettiği şu ifadeye yer verilmektedir: Mevlâna dolaylı olarak şair diye adlandırılmıştır. Oysa ki, aslında onun şair değildir, hakim-i ilahidir².

Mesnevî'nin kıssaları ve hikâyeleri konusunda ve daha sonra kaynağı hakkında geniş bir açıklamaya yer verilmektedir³.

Yukarıda şerhe esas alınan metnin İsmail Rusûhî Ankaravî'nin nüshası olduğunu bildirdikten sonra burada şerh esnasında başvurulan diğer şerhlerin isimleri de zikrolunmuştur: Ankaravî, Hind şârihlerinden İmdâdullah, Bahru'l-Ulum Abdu'l-Ali, velî Muhammed Ekberâbâdî, Mukeşefât-ı Rızavî ve Abdurrahman-ı Leknevî'nin şerhleri gibi eserlerden de yararlandığını ifade etmektedir.

Müracaat ettiği lügatleri de şu şekilde sıralamaktadır: Kâmûs, Burhân-ı Kâtî'ı Farsça aslı ve Hindistan baskısı, Müntehâbu'l-lügât, Gıyâsü'l-Lügât, Behâr-ı Âcem, Heft-Kulzum, Çerâg-ı Hidayet ve Ahter-i Kebir. Ayrıca bu eserlerin kendi elinde bulunduğunu da belirtmektedir⁴.

Yukarıda adı geçen eserlere ilave olarak birçok beytin şerhinde *Fih-i mâ fih*'ten yararlandığını kaydetmektedir. Şerh ve izah konusunda da şu kitaplardan yararlandığını yazmaktadır:

Fusûsu'l-Hikem, Fütuhât-ı Mekkiyye, et-Tedbiretu'l-İlâhiye fî İslahi

1. a. g. e: I \ 31

2. a. g. e: I \ 31-32

3. a. g. e: I \ 30-39

4. a. g. e: I \ 39-40

Prof. Dr. Mustafa Tahralı'nın Ağustos 2004'de Fatih/ İstanbul'da kaleme aldığı “*Mesnevî Şerhi*'nin Yayınlanması Hakkında” başlıklı yazıda, bu şerhin 1937 yılında yazılıp tamamlanmasından itibaren yayınlanana kadar geçirdiği yaklaşık 70 yıllık yayın serüveninin en ince ayrıntılarına kadar anlatıldığı açıklama mevcuttur¹.

Ahmed Avni Konuk'un “Mukaddime” başlıklı yazısında Allah'a hamd u sena ve peygambere selât ve selamdan sonra; *Mesnevî*'nin şerhine 1348 hicri yılında başladığını ve 1356 hicri yılının 24 Ramazan'ında tamamladığını belirtmektedir. Şerhe esas aldığı metnin İsmail Rusûhî Ankaravî'nin nüshası olduğunu bildirmektedir. Burada *Mesnevî* nüshaları hakkında *Mesnevîhân* Selanikli Mehmed Es'ad Dede'nin, Hüsameddin Çelebi'nin görüşlerinden nakiller yapmaktadır².

Mesnevî-i Şerif Şiir midir? Başlığı altında; Şiirin kasd üzerine vezinli ve kafiyeli olarak yazılan söze denildiği, kasıdsız olarak söylenen vezinli ve kafiyeli sözün şiirin dışında kaldığı ifade edilerek Hz. Peygamberin şu sözünü örnek göstermiştir:

انا النبى لا كذب انا ابن عبدالمطلب

Bu söz vezinli ve kafiyeli olduğu halde kasıtsız söylendiğinden dolayı şiir sayılmayacağına ve *Mesnevî-i Şerif*'in de durumun böyle olduğuna değinilmektedir. Bundan dolayı *Mesnevî-i Şerif*'i lafız ve şiir açısından araştıranların, çeşitli eleştirilerde bulunanların bu eserin yüksek manasından yararlanamayacakları belirtilerek *Mesnevî*'nin altıncı cildinden 161 numaralı şu beyit örnek gösterilmiştir:

كى چشد درويش صورت زان زكات معنيست آن نى فاعولن فاعلات

Türkçesi: Suretin fakiri onun (irfanın) zekatını nasıl tadar? O (*Mesnevî*) manadır, feulûn fâilât (şiir) değildir.

1. a. g. e: I \ 18-25

2. a. g. e: I \ 28-30

numaraları verilmiş ve diğerk alıntılar ve kaynaklar gösterilmiştir. Her beyit ayrı ayrı şerh edilmemiş, bunun yerine konu bütünlüğü göz önüne alınıp grup olarak şerh edilmiştir.

Eserin birinci cildinin (1.ve 2. defter bir arada) sonunda Şahıs adları indeksi¹, Mekan adları indeksi², Millet, soy-boy, din-mezhep ve tarikat indeksi³, Şerhte izah edilen maddeler indeksi⁴ ve son sayfada da yanlış-doğru cetveli yer almaktadır.

Bazı beyitlerin şerhleri yapılmamış, bazılarının ise şerhi için daha önce yapılmış şerhe atıf yapılmıştır.

4) *Mevlânâ Celâleddîn Rûmî- Mesnevî-i Şerif Şerhi*

Tercüme ve Şerh: A. Avni Konuk

Bu cildi yayına hazırlayanlar: Dr. Selçuk Eraydın- Prof. Dr. Mustafa Tahralı
Yayın Koordinatörü: Prof. Dr. Mustafa Tahralı
Kitabevi Yayınları, İstanbul 2011

Eserin başında birinci cildin fihristi yer almaktadır⁵.

Daha sonra sırasıyla şunlar yer almaktadır:

Ahmed Avni Konuk'un el yazısıyla *Mesnevî*'nin Arap harfli dibacesi, dibacenin sonu ve tercümesi⁶, Ahmed Avni Konuk'un Merkez Efendi Kabristanındaki mezarının ve kendisinin fotoğrafı⁷ bulunmaktadır.

“Takdim” başlığı altında Ahmed Avni Konuk'un özgeçmişi, eserleri hakkında çeşitli bilgiler, bazı anekdotlar⁸, Ahmed Avni Konuk'un *Mesnevî-i Şerif Şerhi*'ni ikmalî dolayısıyla Askeri Ortaokul Türkçe Öğretmeni Mehmed Sıtkı'nın “*Mesnevî*” redifli bir şiiri yer almaktadır⁹.

1. a. g. e: I-II \ 673-681
2. a. g. e: I-II \ 682-684
3. a. g. e: I-II \ 685-687
4. a. g. e: I-II \ 688-695
5. Konuk 1: I \ 5-8
6. a. g. e: I \ 9
7. a. g. e: I \ 10
8. a. g. e: I \ 11-16
9. a. g. e: I \ 16-18

diye belirtmiştir.

Veled İzbudak'ı tercümesi, Konya Büyük Şehir Belediyesi tarafından Aralık 2004'de İstanbul'da ve Temmuz 2006'da iki kez ayrı 6 cilt olarak basılmıştır. 1.cildin 4. ve 5. sayfalarında Konya Büyükşehir Belediye Başkanı Tahir Akyürek'in Takdim yazısı yer almaktadır ve eserin hacmi şöyledir:

I. cilt 376 s.; II. cilt 312 s.; III. cilt 399 s.; IV. cilt 323 s.; V. cilt 390 s.; VI. cilt 397 s.

3) *Mesnevî Tercümesi ve Şerhi I-VI*

Abdülbâki GÖLPINARLI

İlk baskısı Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı tarafından İstanbul'da 1973 yılında Millî Eğitim Basımevi tarafından ayrı ayrı 6 cilt olarak yapılmıştır.

Çeşitli kereler basılan bu tercüme ve şerhin bu çalışmada, İstanbul'da 1990 yılında İnkılâp Kitabevi tarafından yayınlanan baskısını değerlendirildi.

Bu baskı iki defter bir arada olmak üzere 3 cilt halinde basılmıştır.

Birinci cildin (1. ve 2.defter birlikte) başında beş sayfa yazma nüshalardan örnek yer almaktadır.

“Sunuş” başlığı altında *Mesnevî* hakkında geniş bir bilgi verilmektedir¹.

“Rahman ve Rahîm Allah Adıyla” başlığı altında *Mesnevî*'nin dibacesinin tercümesi² ve “Şerh” başlığı altında bu dibacenin şerhi sunulmaktadır³.

“*Mesnevî*” başlığı altında ilk 18 beytin tercümesi yapılmıştır⁴. *Mesnevî*'nin beyitleri tercüme ve şerh edilirken Farsça orijinal metinleri veya Latin harfli okunuşları verilmemiştir.

“Şerh” başlığı altında bu 18 beytin şerhi sunulmaktadır⁵. Şerh sırasında yararlanılan ayetlerin yalnızca Türkçe tercümeleri, sure isimleri ve ayet

1. GÖLPINARLI: IX-XL

2. a. g. e: I-II / 3-4

3. a. g. e: I-II / 5-13

4. a. g. e: I-II / 14

5. a. g. e: I-II / 15-22

Çeviriyi gözden geçiren Abdülbaki Gölpınarlı tarafından kaleme alınan uzun ön sözde hem Mevlâna'nın edebi kişiliği üzerinde durmuş hem de *Mesnevî*'nin yazılma ve şerh sürecini okurlara sunmuştur. Özellikle Divan-ı Kebir'le *Mesnevî*'yi üslup açısından mukayese ederek hiçbir fark olmadığını belirtmiştir

Ayrıca Veled Çelebi'nin eserindeki kendi zamanına kadar meydana gelen tam şerhleri belirtmiş, sonraki dönemlerde yapılan tam veya noksan şerh tespitlerini listelemiştir. Bazı şerhlerde; “Yahya Efendi (Bu şerhi göremedik. Tam yahut noksan olduğunu bilmediğimiz gibi dilinden de haberimiz yok.)” gibi bilgilerin yanı sıra şârihleri, baskıları, bulunduğu kitaplıklar vb. hakkında da açıklamalar yapmıştır.

Gölpınarlı, şerhler üzerinde ise şu tespitte bulunur:

En isabetlisi, Mevlevilerce bihakın “Hazreti Şârih” diye anılan Ankaralı Rusuhi İsmail Dede'nin Türkçe şerhiyle Kemaleddin Huseyn-al Harezmî ve bilhassa Veli Muhammed-i Ekberabedi'nin Farsça şerhleridir. Sarı Abdullah'ın şerhi de pek güzel ve doğrudur fakat tamam değildir.

En yanlış şerhler de Şem'î ve Sururî'nin şerhleridir. *Mesnevî*'nin güç anlaşılır beyitlerine ait yazılan kitaplar arasında da Mükâşefât-ı Radavî'yi anmak gerekir.

Veled Çelebi ve *Mesnevî* tercümesi hakkındaki çalışmalarını ise:

Bu kitabın önden sona kadar Türkçe mensur ve tam bir çevirisi yoktu. Yıllarca *Mesnevî* ile uğraşan, fani ömrünü mensup olduğu milletin yücelmesine vakfederek ebedileştiren, Türklüğü ve Türkçülüğü kendisinde samimi bir insan hâline getirmiş bulunan V.Ç. İzbudak; bir hayli uğraşarak *Mesnevî*'yi tercüme etmişti... düzeltilmesine ben memur oldum. Bu memuriyeti, vekilliğin fakire en büyük iltifatı ve hayatının en feyizli mazhariyeti bilerek işe giriştim. Tercümeyle Türkçe, Farsça şerhlerle ve aslı metinle karşılaştırdım. Tercümeyle esas aldığımız nüshamız, Sultan Veled'in azatlı kölesi Abdullah oğlu Osman tarafından yazılmıştır (1323)... Ayrıca beyitleri Nicholson tab'ına nazaran numaraladık.

25330

در دل من آن سخن زآن میمنهست زآنکه از دل جانب دل روزنهست

Türkçesi: “Gönlümden çıkıp gelen o söz, ötelerden, şerefli, uğurlu yönlerden gelmektedir, çünkü gönülden gönle pencere vardır”.

Eserin sonuna 1 Aralık 1985 Ahkarü'l-İbad Şefik Can imzasıyla *Mesnevî*'nin altıncı cildinden yarıda kalan son bölümünü tamamlayan 53 beytin tercümesi teberrüken ilave edilmiştir¹.

2) *Mesnevî I-VI***Çeviren: Veled İzbudak**

Gözden Geçiren: Abdülbaki Gölpınarlı

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından Şark İslam Klasikleri serisi adı altında 1988 yılında İstanbul'da 6 cilt olarak basılmıştır.

I. cilt, 372 s.; II. cilt, 334 s.; III. cilt, 423 s.; IV. cilt, 347 s.; V. cilt, 391 s.; VI. cilt, 432 s.

I. cildin başında *Mesnevî*'nin dibacesinin tercümesi yer almaktadır. İçindekiler kısmından sonra Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde Klasik Türk Edebiyatı Doçenti Abdülbâki Gölpınarlı imzasıyla Ankara'da kaleme alınmış bir önsöz bulunmaktadır.

Bu tercüme, *Mesnevî*'nin birinci cildinden birinci beytin tercümesiyle başlamaktadır. Beyitler tercüme edilirken *Mesnevî*'nin Farsça orijinal metni veya Latin harfli okunuşu verilmemiştir. Beyit sıraları 1, 5, 10 diye 5 ve katları şeklinde numaralandırılarak gösterilmiştir. Konu ve hikâye başlıkları yeri geldiğinde beyitlerin arasında kalın harflerle gösterilmiştir. Şerhi gereken beyitlerin açıklamaları eserin sonunda “Açıklama” başlığı altına sunulmuştur². Diğer ciltler de birinci cilt gibi hazırlanmıştır.

1. a. g. e: X / 358-362

2. İzbudak: I / 323-372

baskılardan 17. cildinin içindekiler kısmından sonra 21157 numaralı beytin Farsça orijinal metni ve Türkçe tercümesiyle başlamaktadır¹:

21157

با زبان حال می گفتمی بسی که ز محشر حشر را پرسد کسی

Türkçesi: “O da hal dili ile dedi ki: Ne tuhaf şey, birisi mahşerden haşrı soruyor.”

Bu 10. cildin içinde yer alan ve Şamil Yayınları tarafından yayınlanan önceki baskılardan 17. cilt, 23144 numaralı beytin Farsça orijinal metni ve Türkçe tercümesiyle son bulmaktadır. Burada bu beytin Türkçe açıklamasının bir kısmı da yer almaktadır²:

23144

باقی اش چون روز برخیزی ز خواب بشنوی از نوربخش آفتاب

Türkçesi: “Geri kalanı, gündüz olup da uykudan uyanıp kalkınca, güneşin nur bağışlayışından, lütuflarından, ihsanlarından doyersin”.

Yine 10. cildin içinde bulunan ve Şamil Yayınları tarafından daha önce yayımlanan 18. cilt, içindekiler kısmından sonra 23145 numaralı beytin Farsça orijinal metni ve Türkçe tercümesiyle başlamaktadır³:

23145

یک سر رشته گره بر پای من زان سر دیگر تو پا بر عقده زن

Türkçesi: “Öyle yapalım, ipin bir ucu, benim ayağıma bağlansın, öbür ucunu da, sen kendi ayağına bağla, dedi”.

Bu 10. cildin içinde yer alan 18. cilt, 25330 numaralı beytin Farsça orijinal metni ve Türkçe tercümesiyle ve 25331 ve 25332 numaralı beyitlerin yalnızca Türkçe tercümesiyle son bulmaktadır⁴:

1. a. g. e: X / 7

2. a. g. e: X / 368

3. a. g. e: X / 7

4. a. g. e: X / 358

Bu beytin tercümesinden sonra “Semâ’ Hakkında Hz. Pîr’in Beyânâtı” başlığı altında 9 Farsça beyit ve Türkçe tercümesi yer almaktadır¹ (s. 317-318).

Farsça beyit:

دانی سماع چه بُود صوت بلی شنیدن از خویشتن بریدن با وصل او رسیدن

Türkçesi: “Semâ’ın ne olduğunu biliyor musun?

Allah’ın “ben sizin rabbiniz değil miyim?” suâline, ruh zerrelerinin “evet Rabbimizsin” deyişlerinin sesini duymak, kendinden geçmek, Râbbine kavuşmaktır”.

Tahirü’l-Mevlevî’nin tercümesini ve şerhini tamamlayamadığı *Mesnevî*’nin bundan sonraki diğer beyitleri Şefik Can tarafından tercüme ve şerh edilerek yine Şamil Yayınevi tarafından İstanbul’da yayınlanmıştır.

25669 beyitten meydana gelen altı ciltlik *Mesnevî*’nin beşinci cildindeki 17309 nolu beytine kadar Tahirü’l-Mevlevî tarafından tercüme ve şerh edilmiştir. *Mesnevî*’nin 4220 beyitlik 5. cildinden 1148 beyit Tahirü’l-Mevlevî, geriye kalan 3032 beyit ile 6. ciltte yer alan 4928 beyit, toplamda 8020 beytin tercüme ve şerhi Şefik Can tarafından yapılmıştır. Dış kapağında 9. cilt olarak gözüken bu yayının içerisinde s. 368’den itibaren daha önce yayınlanan 15. ve 16. ciltler yer almaktadır.

Bu cildin başında içindekiler kısmından sonra 10 Muharrem 1402 tarihinde Emekli Öğretmen Albay Şefik Can tarafından kaleme alınan “Bir Kaç Söz ve Bir Hatıra” başlıklı yazı yer almaktadır².

Dış kapağında 10. cilt olarak gözüken bu yayının içerisinde Tercümesi ve şerhi Şefik Can tarafından yapılan 17. ve 18. ciltler yer almaktadır.

Şamil Yayınları tarafından yayınlanan önceki baskılardan 17. cildi³ ve 18. cildi⁴ içeren yeni 10. cilt, Şamil Yayınları tarafından yayınlanan önceki

1. Tâhir’ül-Mevlevî: VIII \ 317-318

2. CAN: X / 7-13

3. a. g. e: X / 1-368

4. a. g. e: X / 1-362

Latin harfli okunuşu:

Hemçûşah nâdân u gâfêl bod vezîr

Pençe mî zed bâ kadim-é nâ gozir

Türkçesi: “O Yahudi vezir, hükümdarı gibi cahil ve gafil idi. Bunun için kadim kabulü zaruri olan bir emr-i ilahi ile pençeleşmeye kalkıştı”.

Türkçe şerhi: O emr-i ilah, o vakit din-i hak bulunan İseviliğin intişarı idi ki, böyle olacağı ezelden mukadderdi. Binaenaleyh kabulü zaruri bulunuyordu. Yahudi hükümdarı kadar cahil ve gafil bulunan vezir ve İseviyyetin intişarına olmak istediği için, Allah ile pençeleşmek cüretini göstermişti.

Birinci cilt ikinci kitap 630. sayfada *Mesnevî*'nin 1148. beytin tercüme ve şerhiyle son bulmaktadır.

1148

Farsça beyit:

طالب این سرِ اگر علامه ایست نک حسام الدین که سامی نامه ایست

Latin harfli okunuşu:

Tâlib-i in sır eger 'ellâme îst

Nek Hüsameddîn ki Sâmi nâme îst

Türkçesi: “Bu sırrın talibi allame de olsa yine Hüsameddin Çelebi gibi, nâme-i sâmi ve kitab-ı natık-ı ilahî olan bir arif-i mükemmile muracaati zaruridir”.

Tahirü'l-Mevlevî'nin 8. cilt tercümesi *Mesnevî*'nin 4. cildin ikinci ve 5. cildinin birinci kitabını içermektedir. Bu cilt 318 sayfadır. Bu 8. cilt, *Mesnevî*'nin 17309 nolu aşağıdaki beytinin Türkçe tercümesiyle son bulmaktadır. Bu Farsça beytin Latin harfli okunuşu yazılmamış ve şerhi yapılmamıştır.

Farsça beyit:

قصد خون تو کنند و قصد سر نه از برای حمیت دین و هنر

Türkçesi: Senin başını kesmek ve kanını dökmek kasdında bulunurlar. Fakat bu din ve mârifet hamiyetiyle değildir.

İşte erbâb-ı vüsûlün şikâyet-âmiz hikâyede bulunmaları, uzak bir teşbîh ile gül yaprağını gagasında tutan bülbülün feryâdı gibidir.

Ney, şu sûretle şikâyet-âmiz hikâyelerde bulunur.

Bu birinci beyit, bazı nüshalarda aşağıda olduğu gibi küçük bir farklılığa sahip olsa da genelde eski yazma nüshalarda yukarıdaki gibi olduğuna dikkat çekmektedir.

بشنو این نی چون حکایت می کند
از جدایی‌ها شکایت می کند

Latin harfli okunuşu:

Beşnev in ney çun hikâyet mî küned
Ez cudâyî ha şikâyet mî küned

Birinci cilt birinci kitap 328. sayfada *Mesnevî*'nin 518. beytinin tercüme ve şerhiyle son bulmaktadır.

518

Farsça beyit:

ور نبودى او كبود از تعزيت
كى فسردى همچو يخ اين ناحيت

Latin harfli okunuşu:

Ver nebûdî o kebûd ez te'ziyet
Key fesordi hemçû yeh in nâhéyet

Türkçesi: “Yine o vücut dediğimiz mâtemzede bulunmasaydı, bu nahiyede nasıl buz gibi donardı”.

Birinci cildin ikinci kitabı, içindekiler kısmından sonra 329. sayfada *Mesnevî*'nin 519. beytin tercüme ve şerhiyle başlamaktadır. Yahudi ve Vezir Hikâyesi'nin devamı olan bu beytin Farsça orijinal metni, Latin harfli okunuşu ve Türkçe tercümesi aşağıdaki şekilde sunulduktan sonra şerhi yapılmıştır.

519

Farsça beyit:

همچو شه نادان و غافل بُد وزير
پنجه می‌زد با قدیم ناگزیر

İrâde-i İlâhiyye, o suver-i ilmiyyenin zuhûra gelmesini icâb etti. Ekmel-i mahlûkât olan insan, devr-i makâmât ederek beşeriyet âlemine kadar geldi.

“Sümme radednâhü esfele sâfilîn. İllezîne âmenû ve amilû's sâlihâti fe lehüm ecrun ğayru memnûn.”

Yânî: “Sonra onu aşağıların aşağısına çevirdik. Ancak, îmân edip de güzel amellerde bulunan başka. Çünkü onlar için (bitmez) kesilmez mükâfat vardır.” Târifine mazhar oldu.

Vâkıa âyetin alt kısmındaki beyân-ı Rabbânî vechile, esfel-i sâfilînden âlây-ı illiyyîne celbedildi. Bekâ billâh harîm-i hâsına getirildi. Lâkin Dünyâ'da bulunmak ıztırârı tamâmiyle kesilmiş olmadığı için, kurbîyyet-i sâbıka, yâni ilm-i İlâhî'de bulunmak yakınlığı, husûle gelmedi. İşte, erbâb-ı kemâlin şikâyeti bundandır.

Bir de kurbîyyet-i İlâhiyyenin hadd ü pâyânı yoktur. Ne kadar tekarrüb olursa olsun onun da ilerisi, hem pek çok ilerisi vardır. Hazret-i Mevlânâ:

“Birâder; harîm-i İlâhî, nihâyetsiz bir dergâhdır. O dergâhda her nereye vâsıl olursan oyalanma, Allah rızâsı için ileri git.” demiştir.

Efdalü'l-kâmilîn ve ekmelü'l-vâsılîn olan Hazret-i Peygamber (S.A.V.) Efendimizin; günde yetmiş yâhut yüz def'â istiğfâr eylediği, hadis kitaplarının hepsinde rivâyet edilmiştir. Nebiyy-i mâsum olan Aleyhi's selâm Efendimizden günah sūdûruna ihtimâl yoktu ki, zât-ı akdesi istiğfâra mecbûr olsun. Her gün, kendisi için o kadar derece kurbîyyet-i İlâhiyye husûle gelirdi ki, terakkîden önce bulunduğu makâm, terakkîden sonraki bulunduğu makâmın dînunda olduğu için, evvelce orada bulunuşundan istiğfâr eder. Bâzan da :

“Keşke anam beni doğurmasaydı” diye, vuslat ve kurbîyyetin derece-i ulyâsında iken, bitip tükenmeyen fîrkatlerden şikâyet eylerdi.

Şirazlı Hâfız bir gazelinde diyor ki: “Bir bülbül gördüm, gül yaprağını gagasında tutmuştu. Hazîn hazîn ötüyordu. Ayn-ı visâlde, yâni, gül yaprağı gaganda iken feryâd etmene sebep ne? diye sordum. Mâşukun cilvesi bize böyle yaptırıyor cevâbını verdi.”

Kâmil de böyledir. Neyistân-ı ezelden, yâni (Âyân-ı sâbite) âleminde, daha açığı âlem-i İlâhiyedeki mevkîinden kader sevkiyle şu dünyâyâ getirilmiş, beşeriyet kaydına ve anâsır-ı tabîat bendine vurulmuş, ayrılık ateşiyle bağı şerha şerha olmuş, makâm-ı kadîmindeki feyizden mahrum kalmış; kalbini nefsin heveslerinden, zihnini (Hestî-i mevhûm) yâni, şu vehimden ibâret varlıktan tahliye etmiş, kendisini Allâh'ın kudret ve düzenine terketmiş, Müessir-i Hakîkî'nin irâdesine vâsıta olmaktan başka bir vazîfesi kalmamış, nefha-i İlâhiyye hangi perdeden zuhur eylerse o nağmeyi icrâ ediyor.

Mahlûkattan her birinin aslî vatanına karşı muhabbeti olması ve onun hasretile ağlayıp inlemesi ve şikâyetinde bulunması tabîidir.

Neyden maksad, bildiğimiz ney olsa da, mecâzen insân-ı kâmil olsa da, ikisinin de bu vatan hasreti bulunduğundan, hikâyelerinin dinlenilmesi faydalıdır. Çünkü Kur'ân'da "Fe zekkir fe inne'z-zikrâ tenfe'ul-mü'minîn". Yâni: "Sen sâde Kur'ân ile va'z et. Çünkü şüphesiz öğüt mü'minlere fayda verir." Buyrulmuştur. Hazret-i Pîr, şu emr-i İlâhiye ittibâ etmiş olmak için vatan-ı aslîyi hatırlatıyor ve: "Neyi dinle, onun şikâyetimiz hikâyelerini anla" diyor.

Âriflerden biri: "Nereden geldiğini biliyor musun? Harem-i sübhânî'nin mahremiyyeti makâmından, yâni, ilm-i İlâhî âleminden gelmişsin. Düşün, o hoş ve rûhânî makamları hiç hatırlıyor musun?" buyurmuştur.

Ayrılıktan şikâyete gelince: Mâlumdur ki bu hâl, mahrûmiyyet-i visâl netîcesidir. Bu ise bekâbillâh mertebesine vâsıl olmuş insân-ı kâmil için muhaldir. Şeyh Attâr (Kuddise sırruhû) der ki:

"Allah'dan bir an gâfil olursan o anda şeytanın hemdemi olursun."

Kemâl-i vüsûl erbâbı için bu gaflet ve ondan mütevellid fırkat mutasavver değildir. O halde vâsıl-ı kâmil olanların şikâyeti nedendir? Bunu îzâh için deniliyor ki: Kâinâtın yaradılışından evvel, mükevvenâtın âyân-ı sâbiteleri ilm-i İlâhîde mevcûd ve her biri için kemâl-i vüsûl hâsıldı. Meselâ Süleymâniye Câmî'î inşâ edilmeden evvel, onun sûretinin, Mîmar Sinan'ın zihninde olduğu gibi.

Daha sonra Kur'ândan “Şimdi vahyolunacak şeyleri dinle” (Sûre-i Tâhâ: 13), “Kulaklarını parmaklarıyla tıkadılar, libaslarıyla örtündüler, küfürde kalmak için ısrar ettiler ve kibr ü azamet gösterdiler” (Sûre-i Nûh: 7), “Kur'ân okunduğu vakit onu dinleyin ve sükût edin tâ ki (Allâh'ın Rahmetiyle) esirgenmiş olasınız” (Sûre-i A'raf: 204).

(Bişnev in ney), yâni: “Şu neyi dinle” emriyle Hazret-i Mevlânâ okuyanlarını ve dinleyenlerini semâ'a teşvik ediyor; Çünkü semâ', güzel ses dinlemek, heyecâna gelmek ve vecde kapılmaktır. Ekâbir-i evliyâullâhın çoğu gibi Hazret-i Mevlânâ'nın mesleki de semâ' dır. Hazret-i Mevlânâ bir rubaisinde der ki:

“**Semâ'** Allah yolunun bir şahbazı, yükseklerde uçan ve uçuran bir doğandır.”

Semâ': ehl-i hâl olanların kalblerini tenvir ve tezyin eder.

Semâ': münkirler mezhebinde haram, âşıklar mezhebinde ise helâldir.

Ney'den Murad: Merhûm üstâdım Mehmed Es'ad Efendi ikmâline muvaffak olamadığı *Mesnevî* şerhinde der ki:

“Neyden murâd; enâniyyeti yâni benliği fâni ve mertebe-i bekâ billâhda bâkî olan veliyy-i kâmil ve mürşid-i âgâhdildir. Yâhud bildiğimiz (ney) dir, te'vile hâcet yoktur.”

Hoca merhûmun şu ifâdesi bir şerh-i câmî'dir. Zâten nây ile insân-ı Kâmil, yekdiğerinin misâli ve mümessilidir. Çünkü ney, yetiştiği kamışlıktan kesilip ayrılmış, göğsüne ateşle delikler açılmış; başına, ayağına, hattâ boğumları arasına mâdenî halkalar ve teller takılmış, koparıldığı yerdeki rutûbetten mahrum kalmış, bundan dolayı kupkuru ve sapsarı kesilmiştir. İçerisi tamamiyle boştur. Ancak neyzenin nefesiyle dolar. Kendi başına kalırsa ne sesi çıkar ne sedâsı. Vazîfesi, neyzenin dudaklarıyla parmaklarına âlet, onun istediği nağmelerin zuhûruna vâsıta olmaktır.

Hazret-i Mevlânâ bir rubâîsinde “Ney'i dinle ki neler, neler söylüyor. Allâh'ın gizli sırlarını tekellüm ediyor. Yüzü sararmış, içi boşalmış, başı kesilmiş yâhud neyzenin nefesine terk edilmiş olduğu halde dilsiz ve kelâmsız, Hudâ, Hudâ diyor.” Buyurmuştur.

“*Mesnevî*’nin Dîbâcesi” başlığı altında hem dibacenin tercümesi verilmiş hem de bazı kavramlara açıklama ve yorum yapılmıştır¹. Burada açıklama ve yorumlar yapılırken konuyla ilgili ayetler, orijinal metinleriyle ve Türkçe tercümeleriyle verilmiş ve yer aldığı sure adı ve ayet numarası dipnotta gösterilmiştir.

Eserin birinci cildinin birinci kitabındaki *Mesnevî* beyitlerinin tercüme ve şerhi 49. sayfada *Mesnevî*’nin birinci beytinin tercüme ve şerhiyle başlamaktadır. Şarih, beytin hem Farsça orijinal metnini, hem de Türk okuyucu için Latin harfli okunuşunu vermiştir. Her beytin başında beyit numarası da gösterilmiştir.

1

بشنو این نی چون شکایت می کند از جداییها حکایت می کند

Latin harfli okunuşu:

Beşnev in ney çun şikayet mî küned

Ez cüdâyî ha hikâyet mî küned

Türkçesi: Şu neyin nasıl şikâyet etmekte olduğunu dinle. Onun nevası ayrılık hikâyesidir.

Şerh özetle: Mevlâna’nın *Mesnevî*’ye “beşnev” yani “dinle” diye başlaması hakkında şarihlerin çok söz söyledikleri, onların hepsinin burada aktarılmasının mümkün olmadığı vurgulandıktan sonra; tasavvufta en büyük şartın ve sebep-i akdemin “söylemek” değil “dinlemek” olduğuna dikkat çekilmiştir. Bağdatlı Ruhi (ö. Şam, 1605)’nin üçüncü terki-i bendinden alınan;

“Gör zâhidi kim sâhib-i irşâd olayım, der,

Dün mektebe vardî, bugün üstâd olayım der”

beytine işaret edilerek, dinlemesini bilmeyenlerin öğrenemeyecekleri ifade edilmiştir.

Birinci cildin birinci kitabı, içindekiler kısmıyla başlamaktadır. Daha sonra sırasıyla şu konular yer almaktadır:

Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan'ın "tebrik ve teşekkür" yazısı¹.

Nureddin Topcu'nun "Tasavvufun merhaleleri ve Mevlânâ"².

Sâdi Aytan "Tâhirü'l-Mevlevî, hayatı ve eserleri"³.

İnsanları doğru yola iletmenin, hayırlı işlere davet etmenin, va'z ve nasihat etmenin peygamberlere farz-ı ayn ve İslam ümmetinin âlimlerine ve ariflerine de dille, kalemle veya va'z ve nasihatla farz-ı kifaye olduğu, ayetlerle anlatılmaya çalışılmıştır. Bu konu, "Besmele"den sonra *Mesnevî* okuma ve şerhine başlamadan önce geleneğe göre okunan

تو مگو ما را بدان شه بار نیست با کریمان کارها دشوار نیست

beytinin Latin harfli okunuşuyla başlamaktadır (s.17-18).

Hazret-i Mevlânâ Kimdi? Başlığı altında Mevlânâ'nın hayatı, eserleri ve çevresindekiler hakkında kısa bir açıklama yer almaktadır⁴.

"*Mesnevî*'de Tahkiye Usûlü" başlığı altında; *Mesnevî*'de bazı hikâyelere yer verildiği, bu hikâyelerin masal söylemek için değil, o kıssalardan hisse çıkarmak düşüncesiyle anlatıldığı, bu tür yüksek konuların ve derin hikmetlerin ancak böyle hikâyelerle bir dereceye kadar anlaşılabilirdiği, *Mesnevî*'ye kurt-tilki masalı diyenlerin maksadın önemini kavrayamadıkları dile getirilerek *Mesnevî*de kelimededen çok anlamına önem verildiği, amacının okuyanlara hakikati anlatmak olduğu vurgulanmaktadır. Avamdan olanlar, içindeki hikâyeleri dinlemekten hoşlandıkları, havastan olanların ise ifade edilen hakikatten hisse ve feyiz aldıkları ve bundan dolayı cahillerin dışında *Mesnevî*'nin her sınıf arasında okunduğuna işaret edilmektedir⁵.

1. Tâhir'ül-Mevlevî: I \ 3-4

2. a. g. e: I \ 5-8

3. a. g. e: I \ 9-16

4. a. g. e: I \ 19-21

5. a. g. e: I / 21-22

1929–1937 yıllarında Ahmed Avni Konuk tarafından şerh edilen ve toplam 34 ayrı defterden oluşan *Mesnevî-i şerif şerhi*, Mevlâna'nın altı cilt *Mesnevî*'sinin Türkçe şerhidir. 1937–1940 yıllarında Veled Çelebi İzbudak tarafından tercüme edilen ve toplam 30 ayrı defterden meydana gelen *Mesnevî tercümesi*, *Mesnevî*'nin Türkçe mensur tam tercümesidir. 1929- 1953 yıllarında Tâhir (Tâhirü'l- Mevlevî) Olgun tarafından tercüme ve şerh olarak kaleme alınan *Şerh-i Mesnevî*, *Mesnevî*'nin birinci cildinden beşinci cildinin bir bölümüne kadar olan kısmın Türkçe mensur tercüme ve řerhidir¹.

Ayrıca Mehmed Rasih tarafından kaleme alınan *Mecmû'a-i Fevâ'id ve Eş'âr* isimli eser, *Mesnevî*'nin bir kısmının tercümesidir.

Bunlardan başka *Mesnevî*'den Yapılan Müntahapların Tercüme ve Şerhleri, *Mesnevî* Hikâyeleriyle ilgili Eserler, *Mesnevî*'nin İlk On Sekiz Beytinin Şerhleri gibi çalışmalar da bulunmaktadır.

Mevlâna'nın *Mesnevî*'sinin Yirminci yüzyılda Türkiye'de yapılan Türkçe tercüme ve şerhlerinin bazıları

1) *Mevlânâ-Mesnevî Şerhi (1-10 cilt)*

Tahir-ül-Mevlevî ve Şefik Can

1-8. ciltleri tercüme ve şerh eden: Tahir-ül-Mevlevî

9-10. ciltleri tercüme ve şerh eden: Şefik Can

İç kapak: Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevî*, Tercüme ve Şerheden: Tâhir'ül-Mevlevî, İkinci Baskı, Şamil Yayınevi, İstanbul [Tarihsiz].

1. cilt: 630 sayfa olup iki kitaptan meydana gelmektedir. Birinci kitap 1-328 sayfalar arasında, ikinci kitap ise iç ikinci cilde ait iç kapak, Şamil yayınlarının takdim yazısı ve içindekiler kısmından sonra 329-630. sayfalar arasında yer almaktadır.

1035-1040/1625-1631 yıllarında Sarı Abdullah tarafından tercüme ve şerh olarak yazılan *Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî*, *Mesnevî*'nin birinci cildinin beş cilt olarak yapılmış Türkçe mensur tercüme ve şerhidir. 1087/1676-77'da şeyh Nazmî Mehmed Efendi (Nazmî Mehmed Efendi veya Mehmed Nazmî Efendi) tarafından hazırlanan *Tercüme-i Mesnevî-i şerif*, *Mesnevî*'nin birinci cildinin *Mesnevî* vezninde Türkçe manzum tercümesidir. XVII. yüzyılda veya daha öncesinde Mehmed Ali el-Mevlevî tarafından şerh edildiği sanılan *Mesnevî-i ma'nevî*, *Mesnevî*'nin birinci cildinin Türkçe mensur şerhidir. 1106/1694'de Tâlibî Hasan Efendi tarafından şerh edilen *Yetîmû'ş-şürûh*, *Mesnevî*'nin üçüncü cildinin Türkçe mensur řerhidir¹.

1712-1730 yıllarında Nahifî Süleyman tarafından tercüme edilen ve *Terceme-i Mesnevî li-Nahifî* adıyla da bilinen *Manzum Mesnevî tercümesi*, *Mesnevî*'nin altı cildinin Türkçe manzum tercümesidir.

1255-1261/1839-1845 yıllarında Murâd Mehmed Efendi tarafından şerh edilen *Hulâsatu'ş-şurûh*, *Mesnevî*'nin altı cildine tam olarak kısa ve veciz bir şekilde yapılmış Türkçe mensur şerhtir. XIX. yüzyılın ilk yarısında Çuhadarzâde şakir Mehmed Efendi (şakir Paşa veya Ferâizci Mehmed şakir, yahut Mehmet şakir) tarafından hazırlanan *Mesnevî-i şerif ma'a tercüme-i manzûme-i Türkî*, *Mesnevî*'nin manzum tercümesidir. XIX. yüzyılda Hüseyin Avni Bey (Yenişehirli Avni Bey) tarafından hazırlanan *Mesnevî tercümesi* isimli eser, tamamlanmamış ve müsveddelerinin bir kısmı kaybolmuştur. XIX. yüzyılda Alî Rızâ b. Mehmed Rüşdî Yalvâcî tarafından kaleme alınan üç ciltlik *İkâzu'n-Nâ'imîn ve İfhâm'ul-Kâsirîn* isimli eserin içinde yer yer *Mesnevî-i ma'nevî şerhi* vardır. 1302-1306/ 1884-1889 yılları arasında Abidîn Paşa tarafından tercüme ve şerh olarak kaleme alınan *Tercüme ve şerh-i Mesnevî-i şerif*, *Mesnevî*'nin birinci cildinin altı cilt olarak yapılmış Türkçe mensur tercüme ve řerhidir².

1. Temizel: 7

2. a. g. e: 7-8

Bu makalede yalnızca Yirminci yüzyılda Türkiye'de yapılan Türkçe *Mesnevî* tercüme ve şerhleri hakkında hülasa bilgi verilecektir.

Anahtar kelimeler: Mevlâna, *Mesnevî*, *Mesnevî*'nin Türkçe Tercümesi, *Mesnevî*'nin Türkçe şerhi.

GİRİŞ

Bilindiği üzere Osmanlı edip ve aydınları, tasavvufi görüşlerini, estetik ve edebî anlayışlarını, kültürel birikimlerini sonraki nesillere, daha çok şerhler ve tercüme vasıtasıyla aktarmışlardır. *Mesnevî* tercüme ve şerhlerinin Türk kültüründe önemli bir yeri vardır. Osmanlı döneminde hakkında en çok tercüme ve şerh yapılan eserlerin başında Mevlâna'nın *Mesnevî*'si gelmektedir. *Mesnevî* üzerine Osmanlı döneminde Türkçe çalışma yapan müellif ve mütercim sayısı altmıştan fazladır.

Yirminci yüzyıla gelmeden önce Mevlâna'nın *Mesnevî*si ile ilgili Osmanlı döneminde Türkçe olarak yapılan çalışmaları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Bu çalışmaların çoğu, *Mesnevî*'nin altı cildinin tercüme ve şerhi ya da birkaç cildinin veya çoğunluk itibarıyla birinci cildin tercüme ve şerhi şeklindedir.

985/1577-78'de Ebu's-Su'ûd b. Sa'dullâh b. Lütfullâh b. İbrahim el-Hüseyinî el-Kayserî tarafından tercüme ve şerh olarak kaleme alınan *Mesnevî şerhi* isimli eser eldeki bilgilere göre *Mesnevî*'nin ilk eski harfli Türkçe tercüme ve şerhi sayılır. XVI. yüzyılın sonlarında şem'î şem'ullâh tarafından şerh ve tercüme yoluyla telif edilen *şerh-i Mesnevî*, *Mesnevî*'nin altı cildinin tam olarak yapılan ilk Türkçe tercüme ve şerhidir.

XVII. yüzyılın başlarında Pîr Mehmed Efendi tarafından tercüme ve şerh olarak yazılan *Hazinetü'l-ibrâr*, *Mesnevî*'nin Türkçe mensur tercüme ve şerhidir. 1620-1627 yıllarında Rusûhî İsmâil-i Ankaravî tarafından tercüme ve şerh olarak kaleme alınan ve *Mecmû'atu'l-letâ'if ve ma'muretü'l-me'ârif* adının yanında daha çok *Mesnevî şerhi* adıyla bilinen *Mesnevî-i şerif şerhi*, *Mesnevî*'nin altı cildinin ve Mevlâna'ya ait olmayan yedinci cildin şerhidir.

Yirminci Yüzyılda Anadolu'da Yapılan *Mesnevî* Tercüme ve Şerhleri

Prof. Dr. Ali TEMİZEL*

Alınan Tarihi: 2018 .05 .02, Kabul Tarihi: 2018 .07 .07 (Sayfa: 5-44)

Özet: İslâm medeniyetinin yetiştirdiği en önemli şahsiyetlerden biri olan Mevlâna Celâleddin-i Rûmî, yaşamı sırasında ve ölümünden sonra pek çok kişi ve topluluğu etkilemiş büyük bir düşünür ve mutasavvıftır. Gerek İslâm coğrafyasında, gerekse dünyanın diğer yerlerinde Mevlâna'ya olan ilgi, saygı ve sevgi devam etmektedir.

Tasavvuf, yüzyıllar boyunca ilim, fikir, gönül ve sanat erbâbı tarafından yazılan nice değerli eserlerle anlatılmıştır. Allah, kâinat, fert ve cemiyetle ilgili konuları en güzel şekilde izah eden tasavvufî eserlerden biri de Mevlâna'nın *Mesnevî*'sidir. Mevlâna'yı iyi şekilde tanıyabilmek için *Mesnevî*'ni ve diğer eserlerini iyi anlamak için Anadolu'da Osmanlı döneminde olduğu gibi Yirminci yüzyılda da Mevlâna'nın *Mesnevî*'nin şerhleri ve tercümeleri yapılmıştır.

Örnek olarak aşağıdaki ediplerin ve Mevlana araştırmacılarının adları zikredilebilir:

Veled Çelebi, Kenan Rifâî, Ahmed Avni Konuk, Tâhirü'l-Mevlevî, Muhlis Koner, Abdülbaki GÖLPINARLI, Âmil Çelebioğlu, Şefik Can, Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs ve Hicabi Kırılangoç ve... .

* Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fars Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı, Konya & Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Müdürü, Konya-Türkiye (temizel46@yahoo.com).